

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЇ

Юлія МЕЛЬНИК,

*здобувачка IV курсу спеціальності 014 Середня освіта
(Трудове навчання та технології)*

Житомирського державного університету ім. І. Франка

Віта ПАВЛЕНКО,

*доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри
професійно-педагогічної, спеціальної освіти,*

андрагогіки та управління

Житомирського державного університету ім. І. Франка

Стаття присвячена проблемі формування екологічної культури в умовах сучасних техногенних викликів. Проаналізовано роль екологічної освіти та виховання у становленні екоцентричного світогляду школярів. Показано значення практичних завдань на уроках технологій, які поєднують знання з діяльністю, спрямованою на охорону природи. Окрему увагу приділено досвіду скандинавських країн та методиці «майстерні майбутнього», що сприяє розвитку творчого мислення учнів. У статті доведено, що інтеграція екологічних акцій у навчальний процес формує екологічну компетентність і практичні навички дітей.

Ключові слова: *екологічна культура, уроки технологій, екологічний гурток, формування екологічної компетентності.*

Сучасний етап розвитку суспільства позначений істотним посиленням техногенного впливу на природні процеси. Уперше в історії людства цивілізація почала руйнувати базові ресурси довкілля, що проявляється у виснаженні невідновлюваних джерел енергії та сировини, масштабній вирубці

й випаленні лісів, зростанні дефіциту кисню та прісної води, а також у зникненні багатьох видів флори й фауни.

Найважливий значний масив досліджень, присвячених різним аспектам екологічної освіти та виховання: використанню нових педагогічних технологій в практиці екологічного навчання, краєзнавчо-туристичній діяльності, позашкільній екологічній освіті та вихованню.

Формування екологічної культури можливе лише за умови змін у світоглядних уявленнях людини та екологізації її свідомості, якій універсального значення надає український науковець В. Крисаченко (Крисаченко, 1996). На його думку, екологізація є цілеспрямованою діяльністю людини (разом із її наслідками), спрямованою на організацію та трансформацію природного світу відповідно до власних потреб і намірів. Вона має охоплювати всі сфери людського буття та виступати ключовим чинником становлення й відновлення екологічної культури.

Дослідник підкреслює, що екологічна культура виникає, формується, зберігається й відтворюється у сфері інтелектуально-духовній, тобто у свідомості людини, і саме тому визначає характер та способи її взаємодії з біосферою. Таким чином, екологічна культура як базовий вимір та умова екоцентричного мислення задає пріоритети формування екоцентричного світогляду, серед яких:

- екологічна освіта та система знань;
- екологічне виховання й утвердження переконань;
- свідомо екологічна діяльність.

Природа виступає об'єктом трудової діяльності людини, спрямованої на її раціональне використання, відновлення та охорону. Економія ресурсів є невід'ємною складовою збереження довкілля. Під педагогічним впливом учителя школярі повинні усвідомити, що доглядаючи за деревними та кущовими насадженнями, вони не лише зберігають запаси деревини, а й безпосередньо долучаються до охорони природи. Виготовлення годівниць та інших суспільно корисних виробів із використаної пластмасової тари, яка не

розкладається та забруднює навколишнє середовище, сприяє не тільки економії матеріалів, а й формує участь дітей у екологічному процесі. Результатом екологічного виховання має стати розвиток емоційної чутливості та прагнення активно діяти задля охорони й захисту природних об'єктів.

На уроках технології бажано давати учням завдання екологічної тематики. Так, наприклад, школярам пропонується розв'язати проблему із збереження дерев і мурашників. Діти мають відобразити свої ідеї композиційно, зображуючи різні варіанти з природного матеріалу та паперу. Теоретичні завдання мають поєднуватися з практичними. Участь в озелененні шкільного подвір'я, садженні декоративних дерев, кущів, догляд за ними та окремими тваринами, розведення квітів, роботи на пришкольній ділянці – все це формує трудові екологічні задатки, необхідні для розвитку знань дитини та розвитку її емоційної сфери, для виховання любові до рідної природи, бережливого ставлення до рослин і тварин.

У країнах Західної Європи, особливо скандинавських країнах, в яких, як відомо, досягнуто високого рівня життя, а уряди приділяють значну увагу соціальним питанням, проблема освіти та культури, наряду з традиційними формами навчання виникли і успішно працюють неформальні форми освіти, які забезпечують сучасні підходи до освітнього процесу (Євробоюлетень, 2006). Наприклад, більша частина населення Швеції займається у гуртках. Під поняттям навчального гуртка у Швеції розуміють товариське середовище для спільного, планового проведення заняття з предмета або галузі знань, які заздалегідь визначені. Члени гуртка мають свої обов'язки. Вчитель виконує координуючу та адміністративну роль. Організація навчальних екологічних гуртків характеризується ознаками, які мають важливе педагогічне значення, а саме:

- учасники мають спільні інтереси;
- група вивчає одну проблему;
- група зазвичай дуже маленька;
- учасники записуються добровільно;

– учасники мають можливість впливати на зміст, форми роботи.

На уроках технології здобувачі освіти опановують практичні питання, що безпосередньо стосуються їхньої діяльності та спрямовані на глибоке занурення в екологічні проблеми з метою пошуку шляхів їх конструктивного розв'язання. Одним із ефективних методів роботи є «майстерня майбутнього», розроблена данськими педагогами Й. Скоттсьоренсоном та Ф. Хорном. Цей метод включає п'ять основних етапів: *підготовчий, критичний, етап фантазій, етап реальних планів та етап реалізації*.

На *підготовчому етапі* учасники знайомляться між собою у формі гри, що сприяє створенню довірливої та творчої атмосфери. Вони називають своє ім'я, основні знаряддя праці, якими користуються найчастіше, а також ролі, які виконують у повсякденному житті. Важливим чинником є фізичне оточення: рекомендується розташувати стільці півколом без столів, адже вони створюють бар'єр між учасниками. Така організація простору дозволяє дивитися один одному безпосередньо в очі, що посилює взаємодію. Використання індивідуальних записів вважається недоречним. На цьому етапі також визначається проблема, над якою працюватимуть школярі.

Другий етап розпочинається з брейнстормінгу: здобувачі освіти висловлюють різноманітні критичні думки щодо поставленої проблеми та фіксують їх на дошці. Далі кожен учасник оцінює висловлені ідеї, виставляючи бали, що дозволяє визначити найбільш значущі аспекти проблеми. Після цього учні працюють у групах, де формулюють критичні твердження, а на завершення всі разом обирають 3–4 ключові тези для подальшого опрацювання.

На *третьому етапі* головним завданням є спонтанний пошук можливих рішень. У малих групах учасники створюють власні уявлення та бачення проблеми, які потім презентують у ширшому колі для обговорення й уточнення формулювань. Учитель контролює процес, наголошуючи, що коментарі на кшталт «Це неможливо» є недопустимими.

Четвертий етап розпочинається з брейнстормінгу в основній групі, під час якого формулюються цілі та ідеї, здатні перетворитися на реальні плани дій.

Далі учасники обговорюють можливі перешкоди у їх реалізації. У процесі дискусії важливо проаналізувати проблему, оцінити реальні можливості та визначити шляхи розвитку, щоб бажане майбутнє стало досяжним. Наприклад, ставиться запитання: «Що завтра реально можна зробити, аби наблизитися до нашого бачення розв'язання проблеми?». Завершується етап складанням плану дій, який фіксується на аркушах паперу та роздається учням.

На *п'ятому етапі* виконується план дій. Один із учнів «майстерні майбутнього» так характеризує цей метод: «Він дає поштовх і віру, що щось почне дійсно відбуватися» (Scottsurensen, Horn, 1987).

Традиційні екологічні акції («Птах року», «Жива вода», «До чистих джерел», «День Землі», «Добрі послуги пернатим») можна зробити більш змістовними й практичними, інтегрувавши їх у уроки технологій. Це дозволить учням не лише долучитися до природоохоронних заходів, а й застосовувати свої знання на практиці.

У межах акції «Птах року» передбачається виготовлення годівниць, шпаківень, екологічних постерів та інформаційних буклетів. Технологічний аспект містить роботу з деревом, металом або вторинними матеріалами; створення цифрових презентацій про обраного птаха року. Учні поєднують знання про біорізноманіття з практичними навичками конструювання та дизайну.

«Жива вода» – це дослідження якості води (простими тестами), створення макетів систем очищення, розробка інформаційних плакатів. Учні використовують лабораторні прилади, моделюють фільтри із доступних матеріалів, створюють інфографіку. Здобувачі усвідомлюють значення чистої води та вчаться застосовувати технологічні рішення для її збереження.

«До чистих джерел» – виготовлення табличок-нагадувань «Берегти джерело», розробка проектів благоустрою території біля джерел. Технологічний аспект передбачає креслення, макетування, використання екологічних матеріалів, створення цифрових карт джерел. Учні поєднують екологічну свідомість із навичками планування та дизайну середовища.

«День Землі» – це створення виробів із вторинної сировини, проведення майстер-класів «Апсайклінг», розробка екологічних проєктів. Здобувачі вчаться працювати з різними матеріалами, використовувати ІКТ для презентацій, створювати відеоролики про екологічні проблеми. Учні вчаться бачити практичну користь технологій у збереженні довкілля.

Екологічна акція «Добрі послуги пернатим» передбачає виготовлення будиночків для птахів, годівниць, створення екологічних маршрутів «Пташині стежки». Здобувачі освіти вчаться застосовувати знання з креслення, конструювання, працювати з матеріалами; створювати інтерактивні карти спостерігати за птахами. Учні поєднують турботу про живу природу з розвитком практичних умінь.

Таким чином, кожна акція набуває практичного виміру: учні не лише долучаються до екологічних ініціатив, а й застосовують технологічні знання для створення реальних рішень. Це формує екологічну компетентність і водночас розвиває творчість та інженерне мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Scottsurensen, J., Horn, F. (1987) Fremtidsuaerksteder i Danmark – teori praksis. Denmark. Politisk Ruy.
2. Євробюлетень (2006). Інформаційне видання представництва Європейської комісії. № 6, 16.
3. Крисаченко, В.С. (1996) Екологічна культура: теорія і практика: навч. посіб. Київ: Заповіт.

